

שבת מקומית

מדריך מעשי לעיצוב מרחב ציבורי בשבת

ארגז כלים לנבחרי ציבור ברשויות המקומיות

שבת מקומית

מדריך מעשי לעיצוב מרחב ציבורי בשבת

ארגז כלים לנבחרי ציבור ברשויות המקומיות

אב תשפ"ג | יולי 2023

שבת מקומית:
מדריך מעשי לעיצוב מרחב ציבורי בשבת
ארגז כלים לנבחרי ציבור ברשויות המקומיות

כתיבה: אריאל מואב
מערכת: ד"ר חנה פנחסי, תני פרנק, טל רוזנר
צוות מייעץ: שני גרינברג, ד"ר מורן נגיד, ד"ר אריאל פינקלשטיין,
ד"ר אריאל פיקאר
עיצוב גרפי: סטודיו ענת ומאיה

© כל הזכויות שמורות

judaism.state@shi.org.il

הודפס בדפוס כספית
ירושלים
אב תשפ"ג | יולי 2023

המרכז ליהדות ומדינה

המרכז ליהדות ומדינה מבית מכון הרטמן הוא מרכז מדיניות, שפועל לאיתור וקידום פתרונות בסוגיות הנוגעות למתח שבין תפיסות יהודיות ודתיות לבין התנהלותה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית שבה אוכלוסיות מגוונות. מטרת המרכז היא לממש את הערכים היסודיים של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית וכבית לאומי לעם היהודי כולו, באמצעות עיצוב מחדש של סוגיות מדיניות העוסקות במפגש שבין היהדות לבין המדינה.

המרכז מקדם סדר יום של יהדות מגוונת ומרובת פנים באמצעות קידום מדיניות, חשיבה ומחקר מוכווני שינוי והשפעה על השיח הציבורי. המרכז שואף להביא לשינוי המדיניות הקיימת על ידי יצירת וביסוס רעיונות, נרטיבים וכיווני מדיניות חדשים, והטמעתם במדיניות הישראלית באמצעות פעולות בכנסת, אל מול הממשלה, ברשויות המקומיות וכן בשיח הציבורי בישראל ובעם היהודי. נושאי הליבה שבהם עוסק המרכז הם: מיהו יהודי, שבת במרחב הציבורי, נישואין וגירושין בישראל ויהדות במערכת החינוך.

בהתאם לסעיף קטן (ה) תוגש בידי העירייה;

התאגדות של החברה;

מיום שבין העירייה לבין החברה;

ספיים מבוקרים בידי רואה חשבון לשנה שהסתיימה לפני

ך ומידע נוסף, שידרוש השר, הקשר לחברה ולפעולותיה, וכן

יה.

התנות את אישורו בהתאם לסעיף קטן (ה) בשינוי המסמכים ה
בכל תנאי אחר שייראה לו דרוש להשגת מטרותיו של סעיף זה.
נת החלטת העירייה ומולאו התנאים שקבע לפי סעיף קטן (ז), י
החל ביום מתן האישור.

פרק שלושה עשר: חוקי עזר

להתקין חוקי עזר כדי לאפשר לעירייה ביצוע הדברים שהיא נ
הפקודה או כל דין אחר או לעזור לה בביצועם, או כדי לדרוש
נכס עבודה הנחוצה למטרה האמורה.

ת המועצה לקבוע הוראות בדבר –

יות, היטלים או דמי השתתפות על ידי כל אדם, זולת העירייה גו
ם בסעיף 250 למעט תשלום כאמור בעד ביצוע פעולות בתחומים
הביוב, לרבות פעולות מכירה, הולכה או אספקה;

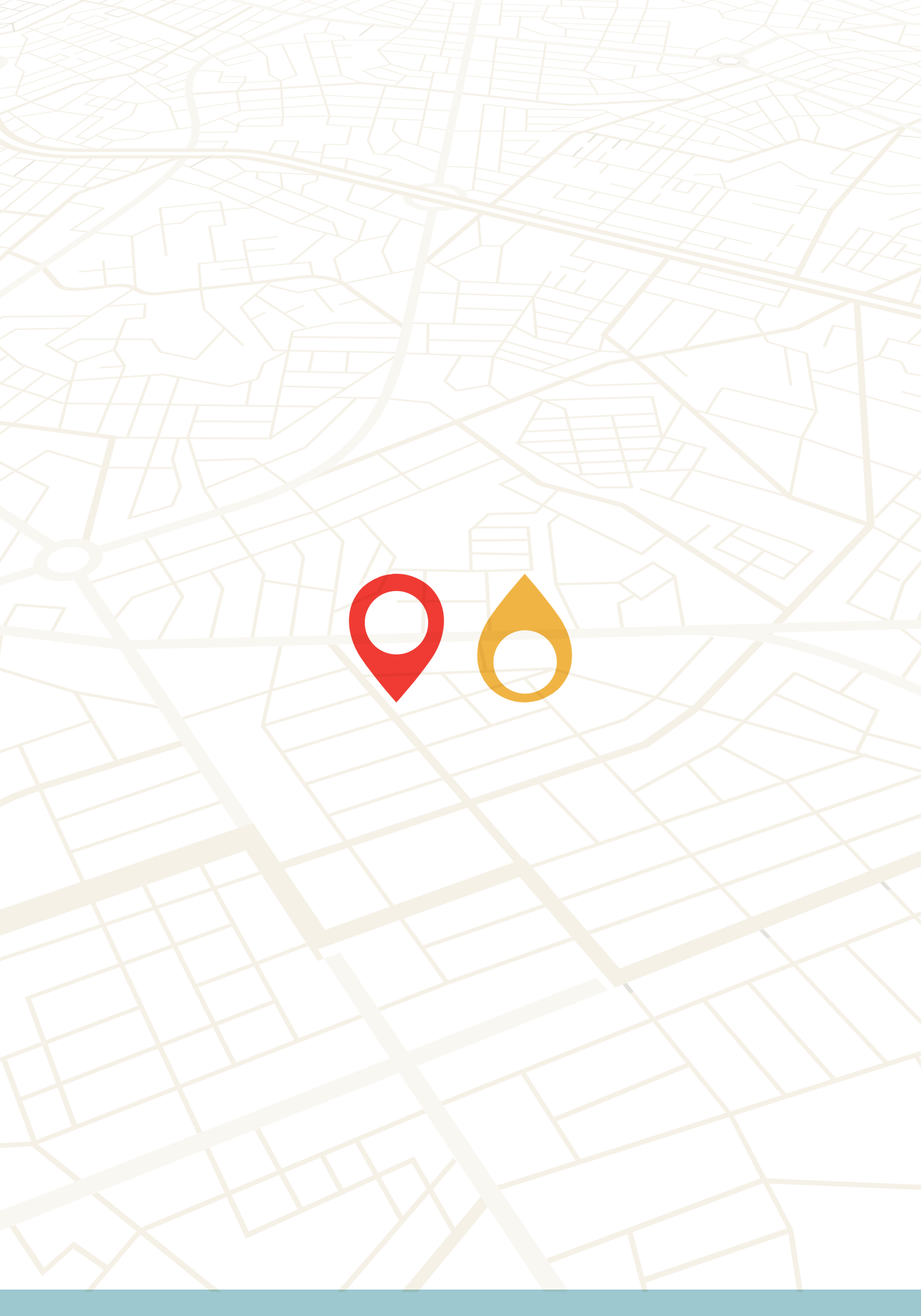
ן או היתר בקשר לאותם דברים ותשלום אגרות בעד הרשיון
צבת שלט המבהיר כי המקום הציבורי או השירות הציבורי הנ
ניש לאנשים עם מוגבלות לא ייגבו אגרה או תשלום כלשהו; בפס

," "שירות ציבורי" – כהגדרתם בסימנים ג' וד' בפרק ה'1 ב

1998-ח-1998 (להלן – חוק השוויון);

תוכן עניינים

9	מבוא	.1
11	מיפוי קהלים וצרכים ברשות המקומית	.2
13	תחבורה	.3
17	עסקים	.4
21	תרבות וקהילה	.5

1. מבוא

השבת במרחב הציבורי - בין מקומי לארצי

סוגיית השבת במרחב הציבורי בישראל היא אחת משאלות היסוד בנושאי יהדות ומדינה. השבת מאחדת את החברה הישראלית: היא סמל לאומי, לוח השנה מבוסס עליה, היא יום המנוחה הרשמי ורוב החברה היהודית בישראל מציינת אותה ורואה בה ערך יהודי חשוב. אך יחד עם זאת, הוויכוח על מהותה של השבת מצוי בלב המחלוקות שבין הקהילות השונות בישראל. בשונה מסוגיות אחרות, עיקר המחלוקת בנוגע לשבת אינו נסוב רק על חייו של הפרט ובחירותיו, אלא גם, ואולי בעיקר, על שאלת המרחב הציבורי שבו חיים הוא, משפחתו וקהילתו.

הנחת היסוד של מדריך זה, היא כי חלק גדול מהמענים לאתגרים הקשורים לסוגיית השבת במרחב הציבורי צריכים להינתן ברמת הרשות המקומית. זאת משום שהיא מבוססת על הסדרים פוליטיים מקומיים הקרובים יותר לתושבים, מורכבת מקהילות שונות שמתגוררות בשכונות וברחובות ומשקפת מרקם חיים שאוכלוסיות שונות שותפות בו. כמו כן, רשות מקומית אחת אינה זהה לחברתה ויצירת פתרונות ברמה המקומית תאפשר מגוון רחב של הסדרים אשר מותאמים למרקם המצוי בכל אזור ובכל רשות. כך תתרחבנה האפשרויות של כל קהילה לבטא את זהותה היהודית בשבת.

תפקידיו של נבחר ציבור ברשות המקומית: מסמכות לאחריות

בידי ראש רשות וחבר מועצה נתונות סמכויות רבות, החל בכלים פוליטיים כמו הסכמים קואליציוניים, החלטות מליאה וועדות, הצעות לסדר ושאליתות, דרך כלים ביצועיים שונים כמו חקיקת חוקי עזר, כתיבת נהלים, הקצאת משאבים ואספקת שירותים שונים. תפקיד חשוב נוסף של נבחר הציבור בשלטון המקומי הוא היותו מעין "לוביסט" שמקדם את טובת תושביו אל מול השלטון המרכזי, ובאמצעות שיתופי פעולה בין-עירוניים ובין הרשות לבין משרדי ממשלה והחברה האזרחית.

המדריך שלפניכם מציע מגוון של כלים, שבהם יכולים להשתמש נבחרים ונבחרות ציבור ברשויות המקומיות, כדי לעצב את המרחב הציבורי בשבת, לפי האופי, התרבות והמסורות של הקהילות השונות שמרכיבות את הרשות המקומית.

לקריאה נוספת:

אריאל מואב, ארץ-עיר-שבת – השבת במרחב הציבורי: בין מקומי לארצי,
ירושלים: המרכז ליהדות ומדינה מבית מכון הרטמן, 2022;

אריאל פינקלשטיין, אילה גולדברג ושלומית רביצקי טור-פז,
דו-שנתון דת ומדינה בישראל: 2022, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2023, פרק
ד – שבת ויום המנוחה, עמ' 122-191;

ישראל חופשית, מדד החופש העירוני, 2022;

איה ידידיה ונעמה מושינסקי, המצפן: המדריך לנבחרי ונבחרות ציבור לקידום שוויון
בשלטון המקומי, "דת ועיר", עמ' 84-89;
משרד הפנים, המדריך לנבחר ברשות המקומית, אוקטובר 2018.

2. מיפוי קהילות וצרכים ברשות המקומית:

מגוון הקהילות שמרכיבות את הרשות המקומית, חוגגות את השבת שלהן ומציינות אותה באופנים שונים. המתחים ביחס לשבת נוגעים לרוב לשאלת המרחב הציבורי המשותף שאותו חולקות קהילות שונות במישור המקומי.

כדי להכיר את מגוון הקהילות ברשות המקומית ואת צרכיהן ומאפייניהן, יש לעשות שימוש בכלים שונים לצרכי מיפוי ומחקר שיעמדו בבסיס קבלת ההחלטות וקידום המדיניות. ניתן לחלק את הכלים הללו לשלושה סוגים:

שיתוף ציבור:

תהליכי שיתוף ציבור יכולים להיות מבוססים על מגוון כלים ובתוכם שולחנות עגולים מובנים עם תושבים, בעלי עסקים ובעלי עניין אחרים ברשות, מפגשים של נבחרי ציבור עם וועדי שכונות, נציגי קהילות ותושבים, שימוש בסקרים דרך רשתות חברתיות ועוד. שימוש נכון בכל אלו עשוי לעזור לגבש מידע חשוב לגבי הצרכים של הקהילות השונות בשבת.

כלי מחקר מקצועיים:

מחקרים כלכליים (להערכת ביקושים למשל), קבוצות מיקוד וסקרים. אלו כלים שדורשים מימון, אך הם עשויים ללמד רבות על הרשות המקומית ועל הקהילות שמרכיבות אותה.

למידה מרשויות אחרות:

ברשויות מקומיות רבות מתקיימים מיזמים ופעולות רבים בנוגע לשבת במרחב הציבורי שלהן, שאת חלקם נזכיר בהמשך המסמך. חשוב ללמוד מרשויות אחרות, וניתן כמובן ליצור קשר עם חברי מועצה ברשויות אחרות ולעמוד על הדומה ועל השונה בין הרשויות השונות.

באמצעות הכלים השונים הללו ניתן ליצור מפה: מה קיים בכל שכונה – אלו קהילות מרכיבות אותה, מה הצרכים שלהן והמאפיינים שלהן; אלו מענים יש לצרכים שלהן – תחבורה, עסקים, מוסדות תרבות, בתי כנסת ואירועים קהילתיים ועוד. הפער בין המצוי לבין הרצוי הוא הבסיס לתכנית עבודה טובה לעיצוב המרחב הציבורי בשבת.

בהמשך המסמך יוצג בסיס למיפויים שונים עבור כל נושא, כבסיס לפיתוח הפעולות האפשריות כדי לקדם אותו.

לקריאה נוספת:

מורן נגיד, סתיו חביבי ודנה בר, תהליכי שיתוף בשלטון המקומי בישראל: כיווני פעולה והמלצות, ירושלים 2020;

דבורה אברמזון, משילות משתפת ברמה המקומית: עקרונות ומבני בוחן מרחבי העולם, מנהיגות אזרחית, 2019;

איה ידידיה ונעמה מושינסקי, המצפן: המדריך לנבחרי ונבחרות ציבור לקידום שוויון בשלטון המקומי, "דמוקרטיה עירונית: שיתוף ציבור", עמ' 40-44; "חיים ביחד: קהילות בעיר", עמ' 45-49;

אהוד בקר, "שיתוף ציבור במשרד הממשלה וברשויות המקומיות", ירושלים: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2019, עמ' 37-41.

3. תחבורה בשבת:

תחום התחבורה הוא מן התחומים הריכוזיים ביותר בישראל, ובתוכו גם תחום התחבורה הציבורית. באופן רשמי, לרשויות המקומיות כמעט שאין סמכות תכנונית או תפעולית בנושא התחבורה הציבורית שפועלת בתחומן, והנושא כולו מופקד בידי שר התחבורה.

כך גם בנוגע לסוגיית התחבורה הציבורית בשבת: ישנם קווי תחבורה ציבורית שפועלים גם בשבת, אך הדבר נקבע על ידי משרד התחבורה. יחד עם זאת, בשנים האחרונות חלו תמורות בתחום ותחת רשויות מקומיות ניתנים כיום שירותי תחבורה בחינם הפועלים כחוק על בסיס מיזמי תחבורה חברתיים.

למפה אינטראקטיבית של תחבורה
ציבורית הפועלת בשבת לחצו כאן

א. מיפוי: צרכים וביקושים

האם יש תושבים שמעוניינים בשירותי תחבורה בשבת? מה הם צרכי התחבורה עבור מבקרים בבתי חולים או לחלופים עבור צרכי פנאי ובילוי? האם יש שכונות או קהילות שיש להתחשב בהן ולהימנע ממצעבר קווי שירותי תחבורה ברחובותיהן בשבת?

כדי לענות על השאלות הללו יש לאסוף מידע מדויק ככל הניתן לגבי הצרכים והביקושים ברשות. ניתן לעשות זאת באמצעות למידה וכלי מחקר מקצועיים.

כדי לתכנן שירותי תחבורה בשבת באופן מיטבי, יש ליצור מפה של צרכים וביקושים, שמבוססת, בין היתר, על מיפוי קווי התחבורה הקיימים, מרכזי בילוי, פנאי ושירותים חיוניים שפועלים בשבת (בתי חולים למשל). איסוף המידע והערכת הצרכים והביקושים יסייעו הן במישור הפוליטי – כדי לרתום את ראש הרשות והן במישור המעשי – כדי לתכנן ולקדם את שירותי התחבורה.

ב. פעולות אפשריות

הוועדות הרלוונטיות לפעולות בנושא הן ועדת תחבורה (ועדת רשות, אך היא קיימת במרבית הרשויות המקומיות), ועדת הנהלה (ועדת חובה במועצות מקומיות ואזוריות, וועדת רשות בערים) ויתכן שגם ועדה לבטיחות בדרכים (ועדת חובה בערים). ניתן, כמובן, גם לפעול באמצעות מועצת העיר.

ברשויות מקומיות מסוימות – כמו בראש העין – מינו ממונה תחבורה ציבורית עירוני שבאחריותו לבנות תשתית מידע, לרכז את ממשקי העבודה בין הרשות המקומית, משרד התחבורה ומפעילי שירותי התחבורה ולרכז את פניות הציבור ואת הלמידה ואת צבירת הידע של הרשות בתחום. גם הממונה עשוי להיות גורם משמעותי בעיצוב מדיניות שירותי התחבורה בשבת.

במצב החוקי הקיים, ניתן לקדם שירותי תחבורה בשבת בשני אפיקים – בקשה להפעלת קווי תחבורה ציבורית בשבת מהשלטון המרכזי או הפעלת שירותי תחבורה עירוניים באמצעות העירייה:

1. בקשה להפעלת קווי תחבורה ציבורית בשבת מהשלטון המרכזי:

קו אוטובוס

מבחינה חוקית, כדי להפעיל קווי תחבורה ציבורית יש צורך ברישיון שניתן ממשרד התחבורה מכוח פקודת התעבורה, ובתוך כך גם קווים הפועלים בשבת. הרישיון מאפשר לגבות תשלום מכל נוסע ולקבל סבסוד.

מיזמי התחבורה בשבת "שבוס" ו"נוע תנוע" החלו במסגרת אגודות שיתופיות, שבהן רק חברים באגודה יכולים לנסוע באוטובוסים שמפעיל המיזם. המודל השיתופי התגלה כלא בר קיימא מבחינה כלכלית.

בעקבות זאת, מיזמי התחבורה העירוניים בשבת ממומנים על ידי העירייה ונסיעות בהם ניתנות בחינם (מכיוון שמבחינה חוקית אסור לגבות עליהם תשלום).

לפי תקנות התעבורה (תקנה 386), משרד התחבורה רשאי לתת רישיון להפעלת קו אוטובוס ציבורי בימי המנוחה אם הוא משרת נוסעים לבית חולים, יישוב ספר ובמקרים שמדובר בקו חיוני. כדי לקדם הפעלת קו אוטובוס בשבת העומד בתנאים הללו – על ראש הרשות המקומית פשוט לפנות במכתב לראש הרשות לתחבורה ציבורית ולבקש דיון באישור בהתאם לסעיף הרלוונטי בתקנה. הבקשה יכולה לכלול רישיון לקו חדש, הרחבת שעות הפעילות של קווים קיימים בימי שישי או הרחבתם לפני צאת השבת בהתאם לצורך. ככל שיש מיפוי נתונים וצרכים (בפרט לבתי חולים בפריפריה) – כך יש יותר סיכוי שהבקשה תאושר.

מוניות שירות

מוניות שירות יכולות להפעיל קווי שירות גם בשבת. כדי לקדם הפעלת קו מוניות שירות בשבת, על ראש הרשות המקומית לפנות במכתב לראש הרשות לתחבורה ציבורית. רישיונות להפעלת קווי שירות באמצעות מוניות ניתנים על ידי משרד התחבורה, אך חשוב להזכיר כי מסיבות שונות, בשנים האחרונות חלה ירידה חדה במספר קווי השירות הפועלים בישראל.

משרד התחבורה מפתח שיטה חדשה שבה יתאפשר לרשויות מקומיות להוציא מכרזים ולתכנן קווי מוניות שירות בעצמן (הם בימות השבוע והן בשבת), וגם למצוא אפיקים לסבסוד הקווים הללו.

2. הפעלת שירותי תחבורה עירוניים באמצעות העירייה:

כיום מתקיימים כמה מיזמי תחבורה בשבת, שמספקים שירותים בחינם לתושבי רשויות מקומיות שמתתפות במיזם.

הצטרפות למיזם תחבורה קיים:

ניתן להצטרף למיזם רשת תחבורה בין-עירונית בשבת. במקרה כזה על הרשות להשתתף במימון הקווים יחד עם הרשויות האחרות שלוקחות חלק ברשת. צרו קשר עם אנשי המיזם – הם יסייעו לכם להצטרף.

הקמת מיזם תחבורה:

אפשרות נוספת היא להקים מיזם תחבורה עירוני בתוך גבולות הרשות או מיזם משותף עם רשויות סמוכות.

ניתן לעבוד יחד עם חברי מועצה ברשויות סמוכות וליצור מפת ביקושים וצרכים אזורית – מיפוי כזה יאפשר לתכנן מיזם משותף באשכול אזורי או בשיתוף פעולה בין רשויות סמוכות.

תכנון קווי תחבורה:

כדי לתכנן קווי שירותי תחבורה בצורה יעילה, יש לעבוד עם מתכנן תחבורה מקצועי. חשוב להדגיש כי קווי תחבורה בשבת אינם צריכים להיות זהים לקווים בימות השבוע; וכי קו תחבורה שאיננו יעיל ואיננו מתוכנן כראוי לא ימשוך אליו נוסעים.

מיזם שירותי התחבורה בשבת עם מספר הקווים הגדול ביותר הוא "נעים בסופש" - רשת תחבורה מטרופולינית בהובלת עיריית תל אביב, שכולל נכון להיום 10 קווים שפועלים ב-7 רשויות מקומיות בסופי שבוע.

לצד המיזם הזה, ישנם גם מיזמים עירוניים כמו "סבבוס" ברמת גן, "קווי החוף" בהרצליה ואחרים.

שני ארגוני חברה אזרחית שמקדמים את הנושא ומלווים הקמתו של מיזמי שירותי תחבורה בסופי שבוע הם "נוע תנוע" ו"שבוס".

כיום, יש למשרד התחבורה באמצעות נתיבי איילון שירות של תכנון התחבורה הציבורית ברמה הלאומית. ככל שרשות מקומית מביעה יוזמה ויכולה להציג תכנון משלה לדיאלוג עם תכנון הקווים ברמה הלאומית – כך ניתן לקדם שיפורי שירות מדוייקים יותר.

מימון:

מכיוון שבמצב החוקי הקיים לא ניתן לגבות תשלום עבור נסיעות בקווים אלו, ניתן לחשוב על ערוצי מימון נוספים שאינם הרשות המקומית: תרומות או בעלי עסקים ששירותים אלו עשויים לשרת אותם; ייתכן גם שניתן להתבסס על מוקדי תירות, ובעיקר על מוקדי תירות חוץ שעשויים לרצות למשוך תיירים שבדרך כלל מתבססים על תחבורה ציבורית. הפעלת שאטלים במיזם משותף לעידוד תירות או מסחר יכולה להיות אפיק שחברה כלכלית של רשות מקומית לוקחת בו חלק עם המגזר העסקי.

פתרונות יצירתיים אפשריים:

בשנים האחרונות מצטרפים סוגים שונים של כלי רכב לרשת התחבורה הציבורית – החל מהשכרת אופניים וקורקינטים ועד ל"טוקטוקים" שפועלים למשל בעיר העתיקה בירושלים. תקנות התעבורה שמחייבות קבלת רישיון לשם הפעלת קו, אינן חלות על כלי הרכב הללו ואין מניעה חוקית להפעיל שירותי תחבורה על בסיסם בשבת. שימוש בהם עשוי להוות בסיס פתרון להפעלת שירותי תחבורה רלוונטיים כמו קווים לחוף הים.

4. עסקים בשבת:

נושא פתיחתם של עסקים בשבת או סגירתם אינו מוסדר באמצעות חקיקה שנקבעה על ידי הכנסת, אלא באמצעות חוקי עזר עירוניים שקובעת מועצת הרשות המקומית והם תקפים בתחומה בלבד. חוקי העזר נחקקים מכוח פקודת העיריות, פקודת המועצות המקומיות וצו המועצות האזוריות ועל שר הפנים לאשר את כניסתם של חוקים אלו לתוקף.

סוגיית העבודה בשבת, לעומת זאת, נאכפת על ידי זרוע העבודה במשרד הכלכלה על בסיס חוק שעות עבודה ומנוחה. זוהי סוגיה שנוגעת לזכויות עובדים והיא איננה משפיעה באופן ישיר על השאלה אם עסק יכול להיות פתוח בשבת.

חוקי העזר והפסיקה של בתי המשפט מבחינים בין עסקים למכירת מזון ("בתי אוכל"), עסקים בענף התרבות ("בתי עינוג") ועסקי מסחר (בלשון חוקי העזר הם נקראים לרוב פשוט "בתי עסק"). את השאלה הכללית האם לאפשר פתיחת עסקים בשבת אפשר להמיר בשאלה מדוייקת יותר: באיזה סוג של עסקים מדובר? ניתן לנסח מדיניות שמעודדת פתיחה של עסקים מסוג מסוים בשבת לעומת סוג אחר של עסקים, בהתאם לצרכים של האוכלוסייה בכל רשות ולמאפייניה.

א. מיפוי צרכים וביקושים

היכן יש עסקים שפועלים בשבת? באלו סוגים של עסקים מדובר? אלו קהילות ושכונות כל עסק משרת והאם ניתן לאפיין את השכונות והרחובות שבהם פועלים עסקים ברשות המקומית לפי האוכלוסייה שמתגוררת בהם? האם יש קהילות ושכונות שיפגעו מפתיחת עסק בקרבתם?

בניית מפה שמבוססת על השאלות ועל השיקולים הללו תעזור לנסח מדיניות פתיחת עסקים שמתאימה לרשות המקומית ולאוכלוסייה שמרכיבה אותה. מיפוי עדכני יסייע לדעת היכן ניתן לעודד פתיחת עסקים, היכן הדבר עלול לפגוע במרקם היחסים שבין קהילות שונות והיכן ניתן לשלב בין מדיניות פתיחת עסקים למדיניות עידוד של מוסדות ואירועי תרבות וקהילה (ראו להלן).

חבר מועצה בעיריית מודיעין-מכבים-רעות פיתח מפה מתעדכנת של עסקים הפתוחים בשבת, אשר משרתת הן את ציבור התושבים שמעוניין ומחפש עסקים כאלו, והן את מקבלי ההחלטות בעירייה שזקוקים למידע ומסד נתונים.

ב. פעולות אפשריות

שני הרבדים לפעולה ולקידום מדיניות בתחום פתיחתם של עסקים בשבת או סגירתם הם הרובד הנורמטיבי-חוקי שעומד בתשתית ימי ושעות הפעילות העסקית ברשות המקומית והרובד המעשי שעוסק במדיניות עידוד פתיחת העסקים בשבת בהתאם לצרכיה ומאפייניה.

1. תשתית: חוקי עזר עירוניים

← לא בכל רשות מקומית יש חוקי עזר עירוניים בנוגע לפתיחת עסקים ובשלב הראשון יש לבדוק אם הוא בכלל קיים. כדאי לשים לב שחוקי העזר הללו אינם עוסקים רק בשבתות ובחגים, אלא בסוגיות רבות הנוגעות לפתיחה של עסקים ולסגירתם.

← במידה שקיים חוק עזר רלוונטי, יש ללמוד אותו לעומק: האם חוק העזר עדכני? האם הוא משקף את המציאות העסקית והחברתית ברשות המקומית כיום? גורם מקצועי ברשות שיכול להיות רלוונטי הוא הממונה על רישוי עסקים.

ניתן ללמוד, לקבל השראה ולהעמיק בנושא באמצעות עיון בחוקי עזר עירוניים של רשויות מקומיות אחרות באתר משרד הפנים.

← שאלות נוספות שיש לשאול: האם חוק העזר נאכף והאם ניתןו קנסות או התראות לעסקים שעברו על חוקי העזר? מדיניות של אי-אכיפה היא עניין נפוץ, והיא מלמדת לעתים על הסדר פוליטי קיים ומאפשרת להעמיק בשאלה האם חוק העזר למעשה מעודכן.

← תהליך של חקיקת חוק עזר או תיקון של חוק קיים כדי לעדכנו הוא אחד מן הכלים הקשים ביותר לביצוע. עם זאת, הדבר איננו בלתי אפשרי והוא נעשה בכמה רשויות מקומיות בשנים האחרונות. כדי לעשות זאת, יש לבצע תהליך של הסכמות בין קהילות וסיעות שונות ברשות, ולשם כך יש לגייס את חברי המועצה ובעיקר את ראש הרשות המקומית.

← על חוק עזר עירוני להיחקק במליאת מועצת הרשות המקומית, שהיא הגוף המחוקק העירוני. על חוקי העזר לעבור תהליך ממושך של הכנה, ניסוח, דיון והתייעצות. לאחר שמתקבל חוק עזר עירוני, עליו לקבל את אישור שר הפנים בטרם ייכנס לתוקף.

מקרה בוחר מוצלח לתהליך קבלת החלטות כבסיס לניסוח חוק עזר עירוני לפתיחה וסגירה של עסקים הוא חוק העזר של העיר חריש, שעודנו מחכה לאישור שר הפנים.

2. קידום מדיניות עסקים בשבת בהתאם לאופי הרשות המקומית

מעבר לתשתית שמבוססת על חוק עזר ובהתאם למה שנקבע בו (אם הוא קיים ואם הוא אכן נאכף), ישנן פעולות שונות שרשות מקומית יכולה לקדם בנושא:

שימוש במבנים עירוניים:

רשות מקומית יכולה להוציא מכרזים לשימוש במבנה ציבור לתכלית ציבורית, ובתוך כך לקבוע את שעות הפעילות שעל היזם להתחייב אליהן. למעשה, מדובר בהשכרה ארוכת טווח של מבנים שונים שבבעלות הרשות המקומית שמאפשרת לקדם מדיניות של פתיחה וסגירה של עסקים בשבת בהתאם לצרכי הרשות (רשות מקומית יכולה גם ליצור מדיניות של השכרה קצרת טווח, על בסיס שימוש בתשלום, של מבנים שבבעלותה על ידי מיזמים עסקיים. ראו להלן בפרק על תרבות וקהילה).

פתרון "היברידי" – משאיות אוכל:

בשנים האחרונות הולכת וגוברת הימצאותן של משאיות אוכל ('פוד טראקס') ועגלות קפה. במקרים רבים, הפעלת העסקים הללו מתקיימת על בסיס מכרז שמוציאה הרשות המקומית להפעלתם בפארקים או בחניונים שברשותה. גם במקרה הזה, ניתן לקבוע בתנאי המכרז כי על העסק לפעול בשבת או לאסור עליו לעשות כן.

עידוד פעילויות קהילתיות במרכזי עסקים:

קיום אירועי תרבות וקהילה בסביבה של עסקים בשבת עשויה לעודד פתיחה של עסקים במקום, וליצור מרחבים ידועים וקבועים של פעילות עסקית בשבת באופן שלא יפגע בתושבי שכונות שאינם מעוניינים בפעילות עסקית בסמוך למקום מגוריהם בשבת. פעילויות אלו יכולות להיות מגוונות: הגות, ריקודי עם, פעילויות לילדים ועוד.

כדאי לדעת:

רגולציה מרכזית נוספת שקשורה לסוגיית פתיחת העסקים בשבת, היא ההשגחה על כשרות. ישנם עסקי אוכל שבוחרים שלא להפעיל את העסק בשבת, רק מכיוון שלא יקבלו תעודת כשרות מהרבנות הראשית.

עם זאת, ישנם מודלים שונים שמאפשרים מתן תעודת כשרות לעסקים כשרים אשר מקפידים שלא לחלל שבת ועומדים בתנאים הלכתיים מסוימים. המודל הנפוץ ביותר הוא מטבחים בחדרי אוכל של בתי מלון, אך קיימים גם מודלים נוספים שהתקיימו בעבר ברבנויות מקומיות, וקיימים כיום במקומות שונים בארץ ובחו"ל.

לקריאה נוספת:

[אריאל פינקלשטיין, אילה גולדברג ושלומית רביצקי טור-פז, דו-שנתון דת ומדינה בישראל: 2022, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2023, עמ' 165-181;](#)
[גלעד וינר ושוקי פרידמן, שבת מקומית: "חוקי שבת" והיקף האיסור על פעילות כלכלית ברשויות המקומיות, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2018.](#)

5. תרבות וקהילה:

כבר בשנת 1927 יזם חיים נחמן ביאליק את מפעל "עונג שבת" בתל אביב – מפגשים שנערכו מדי שבת אחר הצהריים וכללו הרצאות בתחומי דעת שונים. בעקבות הצלחתו של מפעל זה הוקמו במשך השנים מיזמים דומים בערים נוספות ואף בקהילות יהודיות בתפוצות לצד הפעילויות הקהילתיות והמסורתיות שהתקיימו בשבתות. התפיסה הרווחת כי יש להקדיש את יום השבת למשפחה, לקהילה ולפעילות שיש בה שאר רוח, הובילה ליצירת מדיניות שבמסגרתה מדינת ישראל והרשויות המקומיות מתמרצות וממננות מוסדות פעילות קהילתית ודתית, ואירועי תרבות, ספורט ומורשת בשבת.

א. מיפוי: מוסדות ואירועי תרבות שפועלים בשבת

סופי השבוע משופעים באירועי תרבות שמתקיימים במוסדות שונים. בנייה של מפה שכוללת את המוסדות השונים, סוגי המוסדות הללו, למי הם שייכים ואילו שכונות וקהילות הם משרתים – תהיה בסיס טוב לעיצוב וקידום של מדיניות בנושא.

תרבות וקהילה הם מושגים שכוללים מנעד גדול מאוד של פעילויות: החל בפעילות דתית במבני דת כמו בתי כנסת, דרך פעילות תרבותית בתיאטרונים, מוזאונים או מוסדות תרבות אחרים וכלה בפעילויות שמיועדות למשפחה ולילדים. הריבוי הזה, הוא שמאפשר לעודד מגוון של צעדים לקידום מדיניות עבור קהילות ואוכלוסיות שונות ברשות המקומית.

בנוגע למיפוי המוסדות והמבנים, יש להוסיף גם הבחנה בין מוסדות עסקיים פרטיים שחלקם נתמכים מכספי ציבור עירוניים או ממשלתיים (כמו תיאטרון) וחלקם לא (בתי קולנוע למשל), לבין מוסדות שהם מבני ציבור בבעלות העירייה או ארגונים חברתיים (כמו החברה למתנ"סים).

ב. אפיקים לתמיכה ומימון של אירועי ומוסדות תרבות וקהילה בשבת:

קיום אירועים על ידי הרשות המקומית:

ברשויות מקומיות רבות מקיימים אירועי "שבתות" שנערכים במבני הרשות או במוסדות תרבות בעיר. כך גם בנוגע לאירועים קהילתיים ודתיים אחרים שמתקיימים, בין היתר בבתי הכנסת, במינהלים קהילתיים וכדומה.

הארגון "פנים - איגוד ארגוני יהדות ישראלית" מסייע לייצר שיתופי פעולה בין מיזמי וארגוני יהדות ישראלית לבין רשויות מקומיות

איגוד
ארגוני
יהדות
ישראלית

פנים

חיבור לפרויקטים ארציים:

בשנת 2021 השיק משרד התרבות והספורט מיזם בשם "שבת ישראלית" שמטרתו "חיזוק התרבות הישראלית", באמצעות סבסוד פתיחת מוזיאונים ואתרי מורשת לכניסה בחינם בסופי שבוע ובאופן שיאפשר זאת גם לשומרי שבת. נכון להיום ישנם שלושה אפיקים למימון על בסיס תכנית זו: 1. סבסוד משרד התקציב עבור מוזיאונים בכדי שיפעלו בחינם בשבת; 2. מימון בגובה 90% עבור אירועי תרבות (כמו קבלות שבת, הצגות, סיפורי ילדים וכדומה); 3. המועצה לשימור אתרים (כיום במשרד למשימות לאומיות) מסבסדת בסופי שבוע פתיחה של מוסדות לשימור.

אירועי קהילה ומסורת דרך תקצוב ממשלתי:

בתחום התרבות היהודית מתקיימים פעמים רבות אירועים של מחלקות תרבות יהודית לגווייהן. התקציב לאירועים הללו מנותב כתמיכה ממשלתית של האגף לתרבות יהודית במשרד למשימות לאומיות (לשעבר במשרד החינוך). על האירועים להיות חלק מתכנית שנתית, ועליהן להיות בעל אופי דתי ושומר שבת.

ישנם שני ערוצי מימון לאגף תרבות יהודית:

א. הקצבות לרשויות מקומיות בנושא תרבות יהודית
(בפעילויות כמו הרצאות או שיעורים).

ב. תמיכה ב"פרויקטים ייחודיים בתחום התרבות התורנית",
כלומר בפרויקטים גדולים ומתמשכים.

ברשויות מקומיות שונות למחלקה הרלוונטית יש שם שונה: תרבות תורנית, מורשת ישראל, תרבות יהודית ועוד. ניתן לפנות למנהל המחלקה בכדי להיעזר בו. ניתן למצוא את רשימת מנהלי המחלקות באתר האגף לתרבות יהודית.

מועצות דתיות:

אפיק נוסף למימון אירועי תרבות וקהילה הוא המועצה הדתית (גוף מקומי שנפרד מהרשות המקומית ופועל בתחומה כדי לספק שירותי דת שונים ובכללם תמיכות ב"תרבות תורנית"). ישנן רשויות מקומיות בודדות שאין בהן מועצה דתית, אך אם היא קיימת כדאי להכיר גם אותה ואת התמיכות שהיא נותנת.

ברשויות שבהן קיימת מועצה דתית, עליה להיבחר על בסיס מפתח מפלגתי במועצת הרשות המקומית. אם כן, חברי מועצה דתית יכולים להיות גורמים פוליטיים שניתן לעבוד איתם. בכל מקרה, ניתן גם לפנות ליו"ר המועצה הדתית או למונה על המועצה הדתית מטעם השר לשירותי דת (מינוי שנעשה כשאין מועצה דתית נבחרת), או לגורמי המקצוע בתוך המועצה הדתית.

הקצאת מבנים ותשתיות:

עידוד של אירועי תרבות וקהילה יכול לבוא לידי ביטוי גם בהטבות שאינן כספיות אך שוות-כסף שהרשות מציעה, כמו שימוש במבנים של הרשות ושימוש בפלטפורמות של הרשות לצרכי פרסום.

שימוש במבנים שבבעלות הרשות המקומית כמו אולמות ספורט, כיתות בבתי ספר, מרכזים קהילתיים וכדומה, יכולים לשמש הן עבור פעילות דתית עבור מגוון הקהילות שברשות והן עבור פעילויות תרבות ופנאי שאינן דתיות.

רשות מקומית יכולה גם להעמיד לרשות הציבור מבנים שבהם ניתן להשתמש בתשלום, באופן שישרת מיזמים ואירועי תרבות וקהילה בשבת. דוגמא לכך ניתן ללמוד מאגף פנאי וקהילה בעיריית חריש.

הקמת אגף תרבות יהודית-ישראלית:

כדי לייצר אפיק נוסף למימון, ניתן לשקול הקמה של אגף נוסף בעירייה שמיועד לתרבות יהודית ישראלית.

במינהלת ליהדות ישראלית במשרד התפוצות מתחילים פיילוטים לשיתופי פעולה עם רשויות מקומיות להקמת אגפי תרבות יהודית-ישראלית, כדי לקדם זאת ניתן לכנות לאחראי על תחום רשויות מקומיות במינהלת.

אירועי ספורט:

יחד עם אירועי התרבות והקהילה, אירועי ספורט תחרותיים או לשם פנאי מתקיימים לרוב בסופי השבוע. אירועי ספורט וענפי ספורט במדינת ישראל נתמכים אף הם בידי משרד התרבות והספורט ובידי רשויות מקומיות, לעיתים באופן ישיר ולעיתים באמצעות חברות עירוניות. רשויות מקומיות רבות הן גם שותפות בבעלות ובניהול של קבוצות ספורט מקצועיות או מקצועיות למחצה וגם מעורבות זו היא אפיק לקידום של מדיניות תרבות וספורט.

יש להכיר את האירועים השונים שמתקיימים ברשות, בין אם מדובר באירוע חד פעמי או בטורנירים ובאירועים מתמשכים. במסגרת המיפוי, ניתן לבחון אם ישנם אירועים שנמנעים מחילול שבת שנעשה באופן ישיר, שיאפשרו לקהילות רבות יותר להשתתף. במקרים מסוימים, ניתן אולי לקיים אירועים בימי שישי (בקיץ) או במוצאי שבת (בחורף) ובכך לאפשר לקהילות נוספות לקחת חלק.

לקריאה נוספת:

תני פרנק, "שיתוף פעולה עם רשויות מקומיות בתחום 'תרבות יהודית'", פנים: איגוד ארגוני יהדות ישראלית. מרץ 2021;

אריאל פינקלשטיין, המועצות הדתיות: שירותי דת, מינהל ציבורי ופוליטיקה, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2018, עמ' 184-194.

המרכז
ליהדות
ומדינה

JSPC
Judaism
and State
Policy Center